

Dünden, Bugünden:

Kurbağalıdere

Temizlenecek diye sevinip duruyorduk, yine pişmiş aşı su katılmış 40 yıl evvelki Kurbağalıdere. Köhne, dardaracak köprüsünden geçenler, geçmeyenler, Araba dereye dalınca kopan feryatlar. (Dereboyu) mesiresi. Buraya kimler gelirdi? Piyasalar ve söz atışlar. Kurbağalıderedeki kır kahvesi Daha ilerideki çiftliğin netameliği. Dereboyunun gediklileri. Kuşdiline niçin o ad takılmış acaba? Yoğurtçu çayırının eski hali. Meşrutiyetten snroaki hali. Barometre Ali bey

Belediyenin Kurbağalıdereyi temizletmeğe kalkışması civarlıları, hele orayı bir iki ay önce kalemine dolayan kıymetli dostum Vâ - Nû'yu ne kadar memnun etmiştir, diyorum. Bu hayırlı haberi Akşam'da okuyunca ben de âdeta sevinmişim. Arasında Göztepeye gidip gelirken derenin ilerisini, gerisini yokluyorum. Faaliyet başladımı, başlamak üzere mi? Hattâ geçen çarşamba, yine oradan geçerken Kalamış koyunda tarak dubası gözümüne illişince enikunu ferahladım. Gazeten üç dört gün geçer geçmez gazetelerde bir havadis:

Mevsim geçikmiş, artık havalar müsait değilmiş; gelecek seneye bırakılmış. (Geç olsun da güç olmasın, çıkmaz ayın son çarşambasına kalmamasın da) yı hatıra getirerek yerimeğe pek sebep yok amma şu da aşikâr: Yine pişmiş aşı su katılmış.

40 yıl evvel Kurbağalıdere sahiden kurbağalı bir dereydi. Yaradana kurban olayım, o koca kafa, patlak göz hayvancıklar, kıyılarında durup dinlenmeden bağırışırılar; hikmeti hüda, ne bed şekillerinden tiksindir ne de kötü seslerinden yaka silkilirdi.

O vakit dere, şimdiki kadar dolmamış. Suyu oldukça bol, çamur renginde, aşağı tarafları yusunlar, miyasmalar içinde ve küme küme haşarat bulutları: su sineği, sıvrısinek, tatarcık.

Üzerinde o zaman da kâgir bir köprü vardı. Yavuz Belimin Çaldıran seferine, dördüncü Murad'ın Revan, Bağdat seferlerine gidişinden kalma mı neydi? Köhne, dardaracak çukuru tümsekli; iki yanında tahtadan harap korkuluklar.

Maazallah, koşulu atlar az buçuk laşarılanıp arabayı iki karış sağa veya sola götürürümü paldır küldür aşağıyı boylama, haritada yazılı Emektar, dizgin kullanmakta usta arabacıları hep o köprü üstünden geçerler; içeridekiler bu berzahın aşışa aşkın olmakla beraber bahmelere, salâvatları dudaklarından ekşik etmezlerdi. Gelgelelim bütün kira faytocuları, muhacir arabacıları dere buur diyip yalıp dalarlardı.

Sebebi var: Sicaktan dili bir karış dıyariya çıkmış hayvanları serilen-dirmek; çamurlukların, tekeleklerin tozunu toprağını gidermek...

Müşteri hanımlar, beyler feryadda: — Aman ne yapıyorsun hemşerim, bari derin taraflara gitme, üstümüz başımız, tepeden tırnağa zifoslardan bekat olacak, Maskaraya döneceğiz! Kulak asan kim? Hatâ bazıları, fırsat bu fırsat diyerek daha öte ere gider, paçaları sıvayıp aşağı atlar, diz kapaklarına kadar suya girmiş eıkları, tekerlek taslarına kadar batmış arabayı bir âlä yıkarırlı.

Mahut kâgir köprünün altından itabaren gerilerine (Dereboyu) döndürdü Kadıköylülerin en belli başlı mesiresi. Kıyılarına yaygın, kırnalar serip bayılı bayıla Gazhane, Paris, Çarıkçı mahallelerinin kadimarı, tazeleri; memede, kucakta elde, sıvayınları. Kimi kol gibi bıyıkları göğdeye atmada, kimi tırabzan babası kalınlığındaki mısır koçanlarını kemirirmedi.

Daha üst tabakalar da mevcut; Hâleple maşahlı, son moda yeldirmeli, alafranga kaspusiyerli hanımlar da dolu. Seccadeler, açılıp kapanır portatif iskemleler üzerine oturmuşlar. Onların da ağız boş durmuyor. Gezici satıcılardan kâğıt helvası, dondurma, ağustosun on beşi geçti mi muhallebi, kestane, ünnap yiyorlar. Tazeler arada bir ayaklanıp bir iki boy piyasada; peşlerinde şık beyler ve gelsin (söz atış) ların çeşidi:

(Mahmur bakışı âşık bin lütfâ bedeldir), (Atfetme sakın hançeri müjganını nagâh), (Etmeyor hiç merhamet cânân benim efganım) gibi şarkı mısraları...

Cuma ve pazar akşamları buradakilere Kuşdili çayırına, Kuşdilindekiler de buraya kadar, aynı minval üzere piyasayı uzatırlardı.

Dere boyundaki keçi yollarından daha ileriye yürüyünce bir kır kahvesine gelirdi. İşleteni de söyleyeyim: Kadıköyünün en namlı yorgancısı, aksatmasının kılığından değil, keyif olsun diye tiyatrocü Kel Hasan'ın büfesini tutan, meşhur (Onkiler) den arta kalan Kâmil efendinin küçük oğlu Zekâî.

Yüz yıllık çınaların altında bir salıncak, bir de o vaktin başlıca jimnastik âletli olan barfiks vardı. Omuzdaş takım vururken minare boyu yükselerek ayaklarını çınarın dallarına değdirir; perşembe akşamları da havalinin jimnastiğe meraklı bazı delikanlıları ve Harbiye, Bahriye, Kuleli mektebi talebelerinden birer gözler sabit demirde marifetleri gösterir, birbirleriyle yarışa çıkarlardı.

Kurbağalıderenin daha ötesine gitmek netameli sayılırdı. Zire Beşneci Muradın sözüme yabana çiftliği orada. Vakıa bir iki uyuntu bekçiden başka kimsecikler arama, fakat korkulu rüya görmektense uyanık yatmak hayırlı. (Fikir tepesi) ni boyluyacaklar sağdan, uzaklardan dolanırlardı. Tepenin civcivliği de mayıs ayına münhasır.

Dere boyunun gediklilerini sayalım; hanımlar tarafından takılmış lâkablarını da ilâve edelim:

Kıvrıç saçları tıpkı fesliyen demetini andıran, (zabitani askeriye) den ve (müntesibini musikiye) den Bülbül Asaf; (Çayır lüksü), (Pembe gül), (Mehtap) ünvanlarını taşıyan, Babîâli'nin bilmem ne kalemi hülefesinden Dilber bey; (Küçük lüks) denilen ufak tefek genç; piyade mülâzımı, Uşşaki zade Halit Zıyanın hayranı, istikballin edebiyatçısı ve muharriri Raif Necdet ile candan arkadaş, eski Galatasaraylı, Romanyalı Süleyman Suç; Pembe köşklü, Kişizade, (bnudan altı yedi yıl evvel Suadiyede kaza kurbanı olan) Kenan merhum; (Lokman hâpı) diye şöretli, kara yağızın yakışıklısı Yusuf; fazal sarışınlığından ötürü Almanya benzetilen, ney üflemede de mehareti bulunan Cemil; her an hafiften hafife gazel terennüm eylemediği dakikalar kahkahasından durulmayan, sakal başını henüz aldirtmiş hafız; damatlara, gelinlere, torunlara karıştığı halde her dem taze bembeyaz saçlı ve kirpikli, Müzikal hümayunlu (Suat bey eylevm Kadıköyünde gazete satar) ve salre...

Hanımları araya katmadık. Bu gezip tozan beyler, yukarıda dediğim gibi Kuşdili çayırı piyasalarından da hiç eksik olmazlardı.

Derenin sağ kıyısına raslayan çayırına niçin Kuşdili adı verildiği düşünülecek şeydir. Etrafında ağaçlar, yeşillikler çok; berisindeki bostanda tınazlar gibi gübre yığını; yani her tarafın kuş yatağı oluşunda şüpheli yok. Ve lâkin ne diye (Kuşlu çayır) denilmemiş de (Kuşdili çayır) denilmiş. Ötedenberi seyir, seyran yeri olduğuna göre acaba eskiden burada (tenezzühe) çıkan erkekler, kadınlara kuş dilce mi lâf atarlarmış?

Fenerbahçeden dönen Kadıköylülerin, Acıbademlilerin, Üsküdarlıların arabaları Mahmutbaba türbesinin önündeki yolda zincirleme, arka arkaya dizilir, son mola burada verilir.

Süsüne fazla düşkün beyler arabadan inip bir kenarda lostraciya iskarpinlerinin, pantolon paçalarının tozlarını süpürtür, arkadaşının koluna girip çayırını üç beş kere dolaşır. (Kızım sana söylüyorum, gel'nim senarla) kabilinden yanındakine şairane şairane sözler, Fransızca kelimeler karışık cümleler sarfederlerdi.

Kuşdilinin dere kenarında, Komik Hasan'ın ahşap tiyatrosu cuma ve pazarları dolup taşardı. İstanbulda ilk futbol, Modadaki İngilizler tarafından, bu salaş karşısında oynanmıştır. Meşrutiyetin ilânından sonra Galatalı Hamdi reis, meşhur çalgılı gazinosunu gene bu salaş tiyatro binasının ilerisinde açmıştı. Yıllarca her yaz hıncahınc kesilmiş, günün birinde de reiscoğaz ayağı kayıp yuvarlanınca ağaçlara gerili tey bunu takılıp ahree gitmişti.

Kurbağalıderenin nihayetindeki Yoğurtçu çayırına neden dolayı bu ismin verildiği de malûm değildir. Bir köşeciğinde yoğurt yapan bir mandıra mı vardı, yoksa yoğurtçu dükkânı mı, bilen yok.

Ben dünyaya gelmeden beş altı yıl evvel bizimkiler bir yaz orada ev kiralamışlar. Konu komşular arasında maruf kimseler de varmış. Meselâ: Mektebi Mülkiye müdürü Abdürrahman Şeref efendi; doktor Ahmet paşa; Babîâli ricalinden Nureddin bey (eşsiz sanatkârimız Münir Nureddin'in babası); Tulumbacı başı (müsiki üstadlarımızdan Sinekemanî Nuri beyin babası)..

O zamanlar ramazan yazı rasladığından çayırda cemaatle teravih kılınır, civarlılar gecelik entarileri, keten hırkalar, feyyum kürklerle namaza gelirlermiş. Çayırın deniz tarafında, etrafı pedavralarla, çalı çirpularla bölünmüş yerde Kavuklu Hamdi ortaoyunu oynar, küçücük sahnede Aranay adında, kara kaşlı, kara gözlü, tombalak bir Ermeni kadını:

Muhaciriz, biçareyiz, amma ne bahtı kareyiz

diye kanto söylermiş. Teravihten sonra istiyen ortaoyununa gider, istiyen çayırda piyasaya eder; çok kimsede, bîhassa mehtaplarda sandallara binip, beyden efendiden de sazende ve hanendeciler beraberine alıp derece, Kalamış koyunda geç vakitlere kadar takılmaları, gazelleri, şarkıları tuttururlarını.

Bizim çocukluğumuzda Yoğurtçuda in cin top oynardı. Meşrutiyetten sonra gene canlanır gibi oldu. Derece, koyda gene dikiz safaları yapılmışa başlandı. Yalnız oyun yerli bir kahve haline sokulmuştu. Sabitli çepkenli ve poturlu Mustafa ağa, ocakçısı da (Dede) denilen kalendermeşrep bir Ermeniydi. Bu kahve sonbahar girince bakik meraklıların aramığı idi. Baş dıvamlısı da Barometre Ali bey.

Mumalleh göğe, bulutlara bir göz atsin, ertesi gün havanın lodosa mı döneceğini, fırtına mı kopacağını şıppadağ söylesin.

SERMET MUHTAR ALUS

